

Youth and History

De afgelopen twee jaar is onder de titel 'Youth and History' een vergelijkend onderzoek gedaan naar historisch besef en politieke houdingen van jonge mensen. Meer dan 31.000 vijftienjarigen zijn ondervraagd. Ook Nederlandse leerlingen waren daarbij. De docenten van de geënquêteerde klassen hebben eveneens een vragenlijst moeten invullen. De resultaten zijn inmiddels gepubliceerd in twee omvangrijke banden met bijbehorende cd-room, waarop alle gegevens staan.

22

Het initiatief tot dit grootscheepse vergelijkend Europees onderzoek, waarbij jongeren uit België, Denemarken, Finland, Frankrijk, Duitsland, Groot-Brittannië, Hongarije, IJsland, Italië, Kroatië, Litouwen, Noorwegen, Oekraïne, Oostenrijk, Polen, Rusland, Slovenië, Tsjechië, Turkije, Zweden en Israël waren betrokken, is genomen door Bodo von Borries van de Universiteit Hamburg en Magne Anvik van het College voor Hoger Onderwijs te Bergen, Noorwegen. Beide hadden zich in eigen land bezig gehouden met het onderzoek naar historisch besef onder jongeren en de effecten van het geschiedenisonderwijs. Het bleek dat er op dit gebied elders in Europa weinig was verricht. Dit bracht hen ertoe een netwerk te starten met als doel op Europese schaal onderzoek te verrichten naar het historisch besef van leerlingen.

De gebeurtenissen aan het eind van de jaren tachtig rechtvaardigden een dergelijk onderzoek des te meer.

De initiatiefnemers vroegen zich af of er grote verschillen zouden bestaan tussen leerlingen uit Oost- en West-Europa of tussen die van Noord en Zuid. Ook kon onderzocht worden of verschillende benaderingen van het geschiedenisonderwijs effect hadden op het historisch besef en het politiek bewustzijn van jongeren.

Het was niet gemakkelijk een dergelijk grootscheeps onderzoek op te zetten. Het vormen van een netwerk leverde vele hoofdbrekens op. Hoorde dit onderzoek thuis op geschiedenisfaculteiten of op onderwijsafdelingen van universiteiten of hogescholen? Sociale en politieke wetenschappers bleken eveneens belangstelling te hebben voor de enquête. Het gevolg was een netwerk van wetenschappers met tamelijk verschillende achtergronden.

Voor Nederland is het buitengewoon moeilijk geweest het onderzoek uitgevoerd te krijgen. Er is tot tweemaal toe getracht het onder te brengen bij een educatieve faculteit van een hogeschool en vervolgens op een sociaal wetenschappelijke afdeling van een universiteit. Maar om verschillende redenen liepen deze pogingen op niets

uit. Uiteindelijk heeft Will Bouwman, via het KPC, collega's in het land bereid gevonden op hun school het onderzoek voor Nederland uit te voeren.

Het ontbreken van financiën voor een dergelijk project was lang een onoverkomelijk struikelblok. Onder meer moest de enquête in minimaal twintig talen worden vertaald. Om betrouwbare antwoorden te krijgen was het noodzakelijk dat de leerlingen in de verschillende Europese landen de vragen in hun eigen taal konden beantwoorden en daarnaast was er de organisatie van het onderzoek, en uiteindelijk moest de enquête op nationaal niveau worden verwerkt.

De Europese Unie in Brussel en de Koerber Stichting in Hamburg zijn uiteindelijk bereid geweest het grootste deel van de algemene kosten voor het project te dragen. Het onderzoek op nationaal niveau is doorgaans bekostigd met lokale fondsen. Voor Nederland heeft het ministerie van OC en W een bedrag ter beschikking gesteld. Het onderzoeksteam in Vlaanderen heeft de enquête in het Nederlands vertaald, waarna men in Nederland de vragen op een aantal punten toch nog verder heeft moeten aanpassen.

Joke van der Leeuw is voorzitter van Euroclio, Marion Kuiper is lerares geschiedenis en is tevens verbonden aan Euroclio als stafmedewerkster.

De enquête

Lange tijd hebben de onderzoekers zich bezig gehouden met het probleem welke vragen aan de leerlingen moesten worden voorgelegd. Telkens droegen nieuwe leden van het netwerk andere suggesties aan en uiteindelijk is men het eens geworden over een lijst met 48 vragen, die hoofdzakelijk betrekking hadden op geschiedenisonderwijs, historisch besef en de politieke houding van jongeren. Deze vragen waren weer onderverdeeld, waardoor er uiteindelijk door de leerlingen 280 antwoorden gegeven moesten worden. Dit grote aantal vragen is indrukwekkend maar tegelijk ook een zwak punt in het onderzoek. Het beantwoorden van de vragenlijst nam gemiddeld meer dan een uur in beslag en je kunt er niet zonder meer op vertrouwen dat vijftienjarigen zolang geconcentreerd kunnen blijven. Sommige vragen hebben een dubbele boodschap of bevatten begrippen waarvan het betwijfeld kan worden of deze leeftijdscategorie de betekenis ervan kent. Maar er blijven genoeg gegevens over om nieuwsgierig te zijn naar de resultaten van het onderzoek.

In dit artikel gaan we in op de belangrijkste resultaten voor het geschiedenisonderwijs in Nederland. Door de omvang van het onderzoek is het ondoenlijk alle vragen aan bod te laten komen. In *Youth and History*, de Engelstalige publicatie over het onderzoek, en in een publicatie van de KPC-Groep, speciaal vervaardigd voor Nederland, zijn alle resultaten gepubliceerd. De late start van het onderzoek in Nederland heeft er helaas toe geleid dat de Nederlandse onderzoeksresultaten niet konden worden meegenomen bij de verschillende berekeningen. Wanneer dit wel was gebeurd zouden de verschillen met de huidige gemiddelde Europese uitkomsten overigens marginaal zijn geweest.

Het onderzoek in Nederland is gehouden in 21 klassen op 14 scholen verspreid over het land. Verder is er bij de keuze van de scholen rekening gehouden met de denominatie en andere sociaal culturele achtergronden. In totaal omvat het Nederlandse onderzoek 594 leerlingen van ongeveer 15 jaar plus hun 21 docenten.

Wat betekent geschiedenis voor een vijftienjarige in Nederland?

De eerste vraag waar de leerlingen in de enquête op moesten reageren was: 'Wat betekent geschiedenis voor jou?'

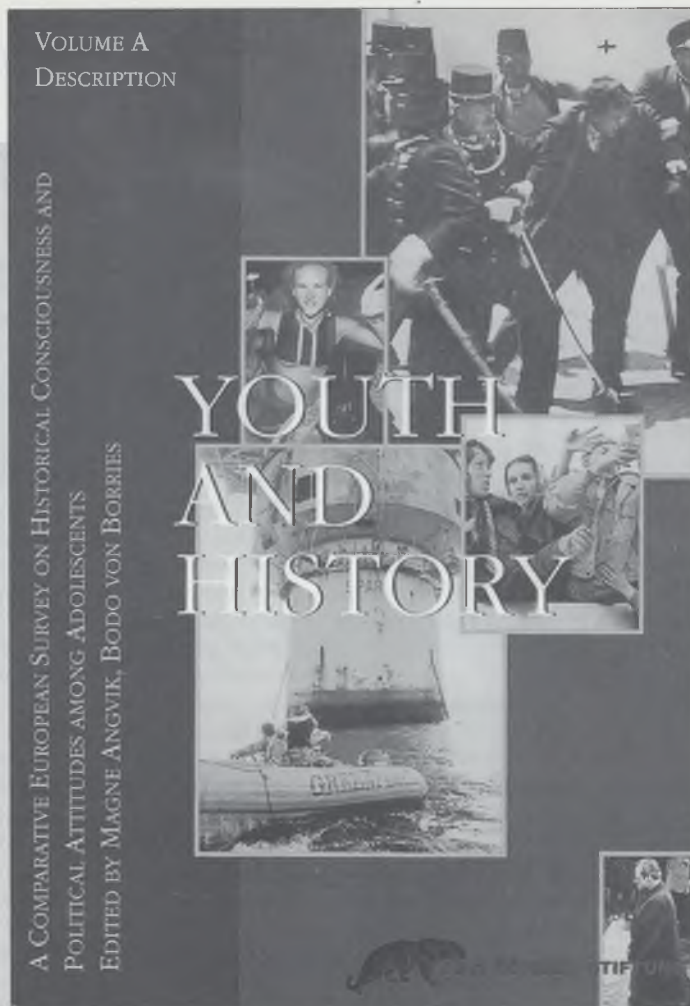
De leerlingen werden gedwongen geschiedenis direct in verband te brengen met het vak op school door de eerste uitspraak over geschiedenis waar ze op moesten reageren: 'Geschiedenis is voor mij een vak op school en verder niks'.

46% van de Nederlandse leerlingen kan zich wel in enige tot meerdere mate in deze uitspraak vinden, en dat houdt in dat bijna één op de twee leerlingen niet erg onder de indruk

raakt van het vak geschiedenis op school. In Europa wijst 64 % deze uitspraak af.

Hoeveel procent van de leerlingen vinden het vak echt leuk? Of wel, hoeveel procent heeft positief gereageerd op de volgende uitspraak: 'Voor mij betekent geschiedenis een fascinerende bron van opwindende en avontuur?'

Ruim zestig procent van de leerlingen kan zich niets tot weinig voorstellen bij deze uitspraak. Zelfs 25% van de ondervraagde leerlingen was het met deze uitspraak absoluut niet eens. Interessant hierbij is dat de meisjes het

Magne Angvik, Bodo von Borries (Eds.), *Youth and History. A Comparative European Survey on Historical Consciousness and Political Attitudes among Adolescents* (Koerber-Stiftung, Hamburg 1997), twee delen en cd-rom, prijs 98,- DM. ISBN 3-89684-005-3.

De Nederlandse resultaten zijn ook nog apart gepubliceerd door het KPC in Den Bosch.

nog minder met deze uitspraak eens waren dan de jongens. Vergeleken met Europa scoort de Nederlandse leerling op dit punt opvallend veel lager.

Er konden in de enquête doorgaans vijf antwoorden worden gegeven, wat leidde tot een schaal van één tot vijf. Hier scoort Nederland een 2.39 en wordt op enige afstand gevolgd door Israël met 2.53. Het Europees gemiddelde ligt op 2.98.

Van de acht uitspraken waar ze op moesten reageren waren de leerlingen in Nederland het meest eens met de volgende uitspraak: *'De geschiedenis legt de achtergrond van de hedendaagse levenswijze bloot en geeft een verklaring voor de problemen van deze tijd'*.

Interesse in geschiedenis?

Welke periodes uit het verleden zijn het meest aantrekkelijk voor de leerlingen, welke soorten geschiedenis en geschiedenis van welke regio's? Uit het onderzoek blijkt dat ze het meest geïnteresseerd zijn in *'de periode van 1945 tot de dag van vandaag'* en het minst in *'de Oudheid'*. Meisjes zijn over het algemeen iets positiever in hun mening over verschillende periodes en soorten in de geschiedenis dan jongens. Interessant hierbij is dat meisjes ook meer geïnteresseerd blijken te zijn in moderne geschiedenis dan jon-

gens. De enige periode die jongens leuk vinden dan meisjes is *'de Middeleeuwen'*.

Over het algemeen scoort Nederland lager dan het Europese gemiddelde met de categorie die leerlingen het aantrekkelijkst vinden. Deze houding delen ze trouwens met de meeste Noord- en West-Europese landen. Het soort geschiedenis waar de Nederlandse en Europese leerlingen het meest in geïnteresseerd zijn, is *'familie-geschiedenis'*. Maar, behalve Tsjechië, is er geen land in Europa te vinden, waar deze soort geschiedenis in belangstelling lager scoort dan Nederland, 3.45 tegen 4.02 voor Europa. Verder wordt in Nederland als leuk ervaren *'de geschiedenis van het dagelijks leven van gewone mensen'*, boven het Europese gemiddelde, *'de geschiedenis van avonturiers en grote ontdekkingen'* en *'de geschiedenis van verre landen'*. Vlak hierna komt *'de geschiedenis van de invloed van mensen op het milieu'*.

De interesse voor het milieu is vermeldenswaard. Uit de resultaten van het onderzoek blijkt namelijk dat het milieu een grote rol bij vijftienjarigen speelt. Niet alleen bij de bovenvermelde vraag maar ook bij andere vragen waar de leerlingen geconfronteerd werden met milieuaspecten.

De traditionele karakteristieken tussen jongens en meisjes worden bevestigd. De meisjes kiezen over de hele linie voor *'gevoeliger'* geschiedenissoorten zoals die van *'de gewone mens'* en minder voor die van *'oorlogen en dictatuur'*. Ten aanzien van hun geografische interesse, blijven de meisjes liever wat dichterbij huis. Zij vinden de geschiedenis van hun onmiddellijke omgeving en die van hun eigen streek net iets leuker dan de jongens. Die zijn geneigd iets verder over de grenzen te kijken.

Net als in alle andere landen is men in Nederland het meest geïnteresseerd in de eigen nationale geschiedenis. Nederland scoort hier echter vergeleken met de rest van Europa het laagst namelijk 3.01 ten opzichte van 3.71. De meeste belangstelling voor hun nationale geschiedenis vertonen leerlingen in Griekenland (4.54) en Turkije (4.49) met daarop volgend de leerlingen van Bulgarije (4.25).

De geschiedenislessen

Het onderzoek geeft een aantal interessante gegevens over hoe de leerlingen hun geschiedenislessen ervaren. De leerlingen moesten op de volgende vraag reageren: *'Aan welk type van geschiedenisweergave beleef jij plezier?'*

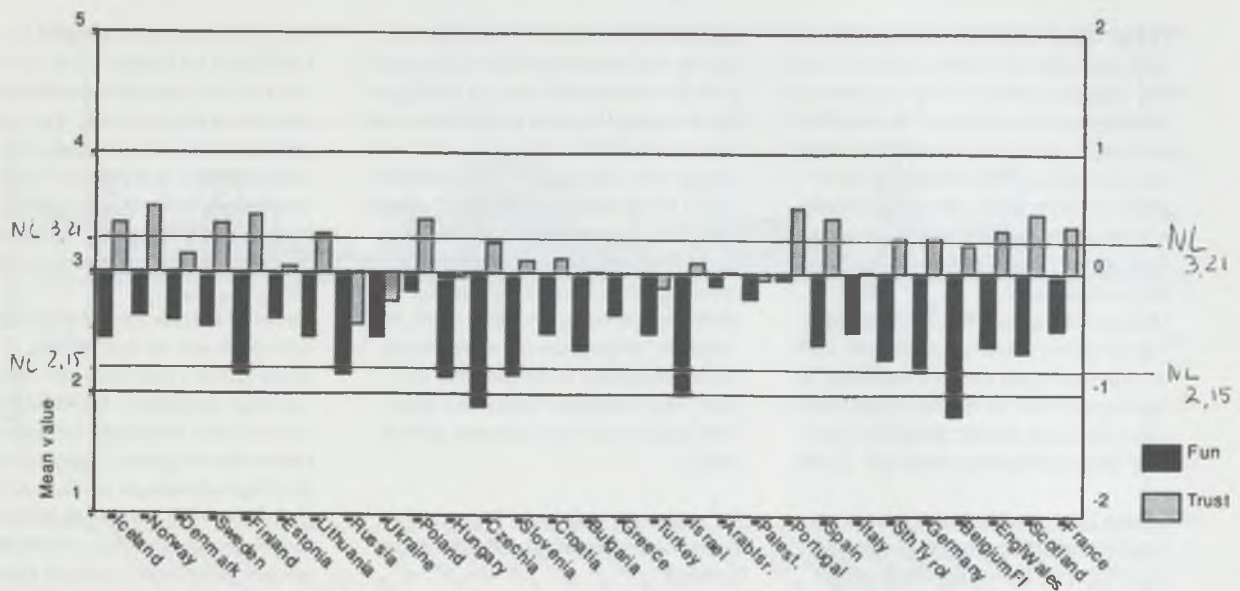
Het merendeel van de ondervraagde leerlingen beleeft het meest plezier aan historische vertellingen door volwassenen. Uit het onderzoek blijkt dat een goed verhaal nog steeds niet te versmaden is. Een vijftienjarige luistert graag naar verhalen over vroeger van ouders, grootouders en geschiedenisdocenten. Op de vraag of ze tijdens hun geschiedenislessen plezier beleven aan schoolboeken, antwoordt maar liefst 63% dat zij daar weinig tot zeer weinig plezier aan beleven. Voor Europa ligt dit op iets minder dan 50%.

Dit laatste gegeven wordt nog interessanter wanneer we gaan kijken wat leerlingen aangeven over de gang van zaken tijdens de Nederlandse geschiedenislessen. Uit het onderzoek blijkt dat, in tegenstelling tot alles wat we met de basisvorming en Tweede Fase voor ogen hebben, we in de klas nog steeds hoofdzakelijk werken met het schoolboek en/of oefenboek. Naast de andere mogelijkheden zoals luisteren naar de docent, bestudering van historische bronnen, werken met audio en/of visueel materiaal, bezoek aan

22 In welke mate ben je geïnteresseerd in de volgende soorten geschiedenis	Heel weinig	Weinig	Matig	Veel	Heel veel
a Het dagelijkse leven van gewone mensen	☐	☐	☐	☐	☐
b Koningen, koninginnen en andere beroemde mensen	☐	☐	☐	☐	☐
c Avonturiers en grote ontdekkingen	☐	☐	☐	☐	☐
d Oorlogen en dictatuur	☐	☐	☐	☐	☐
e Verre vreemde landen	☐	☐	☐	☐	☐
f De totstandkoming van naties	☐	☐	☐	☐	☐
g De ontwikkeling van de democratie	☐	☐	☐	☐	☐
h De invloed van mensen en hun milieu	☐	☐	☐	☐	☐
i De ontwikkeling van landbouw, industrie en handel	☐	☐	☐	☐	☐
j De geschiedenis van <i>welbepaalde</i> onderwerpen (bijvoorbeeld de geschiedenis van auto's, kerken, muziek, sport)	☐	☐	☐	☐	☐
k Je familiegeschiedenis	☐	☐	☐	☐	☐

Comparison of Fun With and Trust in Historical Media

A: School Textbooks

De grafische weergave van de resultaten van twee vragen: hoeveel plezier de leerlingen beleven aan schoolboeken en hoe groot hun vertrouwen in schoolboeken is. De Nederlandse resultaten zijn met horizontale lijnen (plezier = 2.17, vertrouwen = 3.21) weergegeven.

musea en kritisch kijken naar verschillende verklaringen, scoort uitgerekend het werken met het schoolboek het hoogst: 57%. En dat terwijl juist daaraan nu zo weinig plezier wordt beleefd.

Aan de leerlingen is ook gevraagd waar het tijdens de lessen geschiedenis volgens hen nu om draait. Met de uitspraak dat het tijdens de geschiedenislessen om 'fascinatie en amusement' zou gaan, zijn de Nederlandse vijftienjarigen het het minst eens. Volgens hen gaat het het meest om 'het nastreven van kennis over de voornaamste feiten uit de geschiedenis', verder is het 'leren kennen van tradities, kenmerken, waarden en taken van onze natie en samenleving te erkennen' van belang. Meisjes hebben hierover nog een iets meer uitgesproken mening dan jongens.

De geschiedenisdocent

Hoe de gemiddelde Nederlandse docent beoordeeld wordt valt ook af te lezen uit de resultaten van het Youth & History project. De leerlingen werden gevraagd hun eigen geschiedenisdocent te beoordelen. Er kon opnieuw gekozen worden tussen vijf opties, variërend van 'heel slecht tot heel goed'. De gemiddelde geschiedenisdocent in Nederland scoorde 3.66. Dit zou men kunnen vertalen naar ongeveer een zeven plus. In het algemeen werd in Europa de docent positief beoordeeld met 3.99. De docenten in Vlaanderen

en Zuid Tirol scoorden met een 3.53 het laagst.

Als we kijken naar het gemiddelde antwoord in Nederland op de vraag 'Welke type geschiedenisweergave hun vertrouwen geniet?', dan blijkt dat er nog steeds een belangrijke rol bij het geschiedenisonderwijs is weggelegd voor de docent. Het onderzoek leert dat je volgens de leerlingen het best kunt vertrouwen op musea en andere historische locaties én op tv-documentaires. Maar de resultaten laten zien dat zij vinden dat je even goed kunt vertrouwen op alles wat door de leraar of lerares in de klas wordt verteld. Deze mening wordt algemeen in Europa gedeeld, alleen in Israël zijn de leerlingen hierover wat minder positief. En dat de docent nog steeds een grote rol speelt, blijkt ook uit het feit dat op het hoge gebruik van schoolboeken na, het luisteren naar verhalen van de leraar over het verleden het regelmatigst voorkomt in het Nederlandse geschiedenisonderwijs. Het Europese gemiddelde ligt op dit punt overigens nog hoger.

Historisch besef

Het hoofddoel van de enquête was de 'historical consciousness' (in het Nederlands 'historisch besef') van jongeren en de invloed hierop door het geschiedenisonderwijs te onderzoeken. De onderzoekers zelf hebben moeite een eenduidige omschrijving te geven van historisch besef. De Denen verstaan bij

voorbeeld onder historisch besef 'een dialoog tussen een interpretatie van het verleden, inzicht in het heden en oriëntatie op de toekomst'.

Arie Wilschut stelde tijdens een bijeenkomst in Amsterdam in januari 1997 echter dat 'historisch besef de neiging is historische vragen te stellen bij hedendaagse verschijnselen en gebeurtenissen'. Gezien het grote verschil tussen beide definities kunnen we uit het onderzoek moeilijk vaststellen hoe het gesteld is met het historisch besef onder jongeren in Europa zoals wij dat opvatten of dat het geschiedenisonderwijs hieraan heeft bijgedragen.

De leerlingen werden ook gevraagd naar hun mening over het zin van geschiedenisonderwijs. De vraag 'Hoe belangrijk zijn volgens jou de volgende doelstellingen bij de bestudering van de geschiedenis?' liet ze nadenken over drie uitspraken. Is het 'kennis opdoen van het verleden?', gaat het om 'begrip van het heden' of geeft het 'een richtsnoer voor de toekomst'?

De eerste vraag wordt in Nederland door 70% van de leerlingen min of meer onderschreven net als de tweede vraag (3.51 en 3.44). Ruim 60% ziet ook wel een richtsnoer voor de toekomst (3.12) als doelstelling voor de geschiedenislessen. Met deze drie resultaten zit Nederland tekens een paar procent onder de Europese gemiddeldes.

Op de vraag 'Wat betekent geschiedenis voor jou?' ziet zo'n 60% hierin een kans om 'lessen te trekken uit de successen en mislukkingen van anderen'. Ruim 60% ziet hierin 'een aantal leerrijke voorbeelden van wat juist of verkeerd, goed of slecht is'. Zo'n 46% ziet in geschiedenis niet meer dan 'iets dat dood en voorbij is, en niets meer te maken heeft met het huidige leven'.

Maar gelukkig voor het hedendaagse geschiedenisonderwijs vindt ruim 70% van de leerlingen dat geschiedenis 'de achtergrond van de hedendaagse levenswijze bloot legt en een verklaring geeft voor de problemen van deze tijd' (3.40).

Spelen hun geschiedenislessen in op bovenvermelde doelstelling van de geschiedenis. De vraag 'Waar leggen jullie je op toe in de geschiedenislessen?' moet hierop een antwoord verschaffen. De leerlingen hebben op deze vraag tamelijk verdeeld gereageerd. Rond de 30% stelt dat ze veel tot zeer veel 'gebruik maken van de geschiedenis om de hedendaagse situatie uit te leggen en om de tendensen te achterhalen.' Maar zo'n 35% zegt van niet of weinig en een zelfde percentage stelt 'een klein beetje'.

Hoe werkt dit historisch besef wanneer het gaat om het behoud van historisch belangrijke plaatsen of bouwwerken. De vraag 'Veronderstel dat de aanleg van een autosnelweg wordt gepland in uw streek. De volgende kenmerkende ingrediënten worden daardoor bedreigd. In welke mate zou je belang hechten aan het behoud ervan?' verschaft ons hierover enige, soms merkwaardige, inzichten.

'Een terrein met religieuze waarde uit het steentijdperk of een middeleeuwse kerk' is voor ongeveer 60% het behouden waard, voor Europa ligt dit gemiddeld op ruim 70%. 'Een oude fabriek die nog altijd in gebruik is' of, merkwaardig genoeg 'het woonhuis van een beroemde dichter die 100 jaar geleden overleden is' scoren iets hoger en 'een oorlogsmonument ter herdenking van Wereldoorlog II', misschien tegen verwachting in, wat lager. De Nederlandse en Europese leerlingen maken zich echter met 75% om de verdwijning van een 'verblijfsplaats voor een bedreigde vogelsoort' het meeste zorgen.

Politieke houding

Wat zeggen de resultaten van het onderzoek over de politieke houding van Nederlandse jongeren? Het meest

opvallende resultaat in Nederland is zonder twijfel het democratische gehalte in de antwoorden van de leerlingen. Op de vraag 'In welke mate hebben de volgende factoren volgens jou het leven van de mens veranderd in de geschiedenis tot op de dag van vandaag?', geeft ruim 70% van de leerlingen in Nederland het antwoord 'iedereen', het gemiddelde in Europa ligt hier op ruim 60%. Op de vraag 'In welke mate zal 'iedereen' volgens jou het leven van de mens veranderen in de komende 40 jaar?', ligt opnieuw Nederland bijna 10% hoger dan het Europees gemiddelde.

De volgende vraag was 'Hoe was het leven volgens jou in Nederland 40 jaar geleden?'

Een kleine 70% vond dat Nederland in die tijd reeds min of meer 'democratisch' was en ruim 70% voorzag dat dit over veertig jaar ook het geval zou zijn. Elders in Europa vond gemiddeld ruim 50% het eigen land veertig jaar geleden 'democratisch', en gemiddeld zo'n 70% voorzag dat het eigen land over veertig jaar 'democratisch' zou zijn. De verwachtingen met betrekking tot de democratie en Europa over 40 jaar houden met deze cijfers gelijke tred.

Aardig is in dit verband de vraag hoeveel leerlingen kunnen instemmen met de stelling 'Europa is de bakermat van democratie, verlichting en vooruitgang'. In Nederland onderschrijft zo'n 60% dit uitgangspunt, in Europa is dit een paar procent meer.

De persoonlijke houding wordt getoetst met de vraag 'Hoe belangrijk is democratie en vrijheid van mening voor iedereen voor jou?'. 70% van de leerlingen in Nederland en Europa vindt 'democratie' belangrijk en maar liefst ruim 80% 'de vrijheid van mening voor iedereen'.

Erg dichtbij komt de vraag 'In welke mate ben je in politiek geïnteresseerd?' Minder dan 50% van de leerlingen in Nederland kan hiervoor enige belangstelling opbrengen, in Europa ligt dat net op 50%. Op de vraag 'Hoe verwacht je dat je eigen leven eruit zal zien over 40 jaar?' ligt het net andersom. Hier verwacht 50% deel te nemen aan het politieke leven, dat is net iets meer dan het Europese gemiddelde.

Daarna moesten leerlingen reageren op een aantal uitspraken in verband met de vraag 'Wat denk je over democratie?'

Ruim 70% van de leerlingen in Nederland en Europa vindt 'Democratie betekent het regeren van het volk, voor het volk en door het volk'. Een gelijk percentage stemt min of meer in met de uitspraak 'Er is geen democratie zolang vrouwen en mannen geen gelijke rechten hebben in alle situaties'. Meisjes zijn het hier uiteraard meer mee eens dan jongens.

Zowel in Europa als in Nederland vindt ruim 50% van de leerlingen: 'Democratie is niet meer dan bijval voor sommige partijleiders bij verkiezingen'. Nederlandse leerlingen hebben wat betreft de uitspraak 'Democratie betekent het overheersen van wet en recht en de bescherming van minderheden' meer twijfel dan de Europese. Ruim 60% onderschrijft deze uitspraak tegen gemiddeld 70% in Europa.

Teleurstellend is de interesse voor de geschiedenis van de ontwikkeling van de democratie. Slechts de helft van de Nederlandse leerlingen is hierin geïnteresseerd. In de andere oude democratische landen in Europa ligt dit getal echter vaak nog lager. Het Europese gemiddelde ligt op een kleine 60%.

De docentenenquête

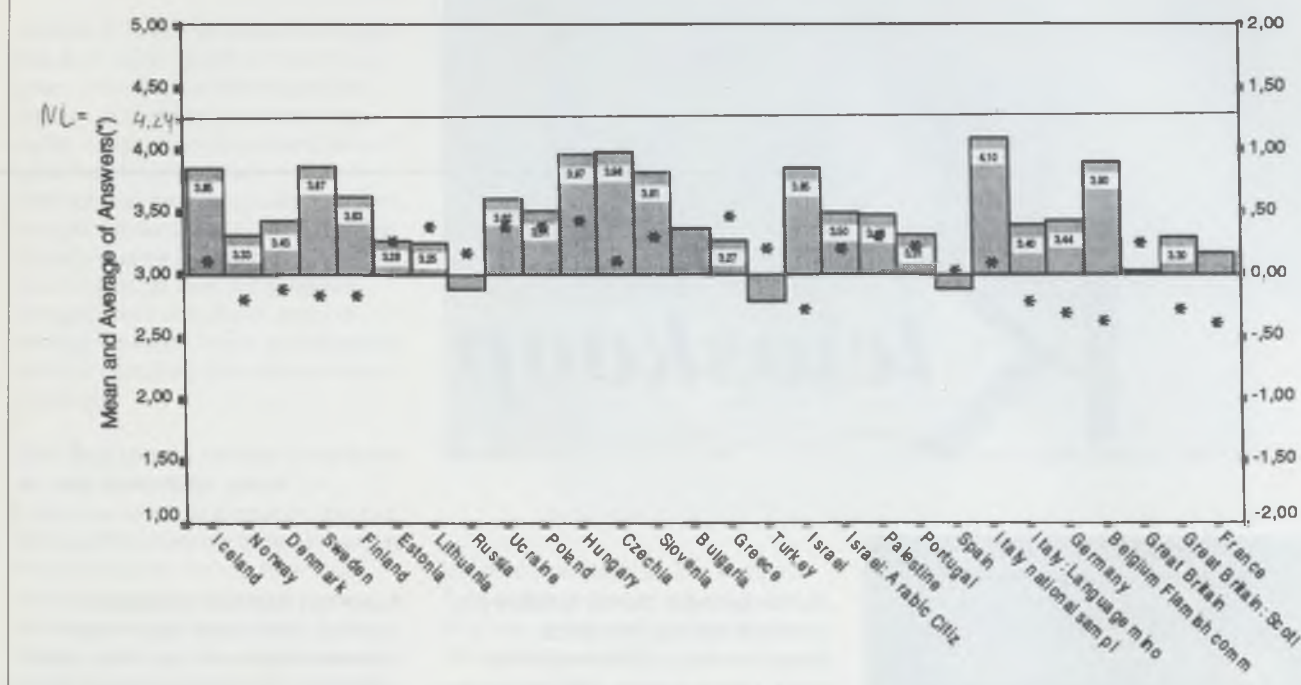
Het is moeilijk om bij zo'n kleine steekproef van 21 leraren uitspraken te doen. In het Europese totaalbeeld bleek verschillende malen dat er een vrij grote discrepantie bestond tussen uitspraken van leerlingen en die van hun docenten. Voor de Nederlandse docenten wijken de gegevens doorgaans niet al te ver af.

De docenten zowel als de leerlingen geven aan dat bestaansverheldering een van de belangrijkste doelstellingen van het geschiedenisonderwijs is, alhoewel de belangrijkste doelstelling voor de Nederlandse docenten blijkt te zijn dat ze de leerlingen democratische waarden willen bijbrengen. Beide groepen zijn het erover eens dat de geschiedenis van gewone mensen de leerlingen het meest interesseert en de ontwikkeling van de democratie veel minder. Ook stellen beide groepen vast dat het luisteren naar vertellende docenten nog veel voorkomt in de lessen.

De vraag over het gebruik van bronmateriaal in de klas wordt echter wel heel verschillend beantwoord. Bijna 80% van de docenten geeft aan dit te doen, terwijl maar iets meer dan 50% van de leerlingen dit blijkt te herkennen.

6. Which statements best describe the main problems of a history teacher in your country?

c. There is too little time for history lessons given in the curriculum

De docentenenquête: grafische weergave van de resultaten van de vraag naar de belangrijkste problemen van een geschiedenisleraar. Hier gaat het om 'te weinig tijd'. De Nederlandse resultaten zijn met een horizontale lijn aangegeven (4.24 van 5).

De docenten werd ook gevraagd wat de belangrijkste problemen voor het geschiedenisonderwijs in hun land waren. De Nederlandse docenten reageerden hier heel nadrukkelijk met 'te weinig tijd in het rooster voor geschiedenis', een waarde van 4.24 ten opzichte van 3.46 voor het Europese gemiddelde. 'Tijd tekort voor voorbereiding' was het tweede Nederlandse probleem en kreeg een waarde van 3.48. Hier was het Europese gemiddelde 3.02. Voor de gemiddelde Europese docenten waren 'het tekort aan materiaal' en 'salaris' (3.81 en 3.80) de grootste problemen.

Conclusies

Wij moeten met de nodige voorzichtigheid conclusies trekken uit dit onderzoek. Het is soms moeilijk na te gaan waarom de leerlingen een bepaald antwoord hebben gegeven. Zijn zij zo negatief over schoolboeken omdat de geschiedismethoden zo saai zijn of komt hun negatieve houding voort uit een algemene weerzin tegen lezen? Gebruiken ze echt zo weinig bronmateriaal in de klas, of herkennen zij de bronnen niet als historische bronnen? De discrepantie tussen het lerarenantwoord en het leerlingenantwoord op deze vraag geeft te denken.

Het onderzoek levert aanwijzingen voor

het feit dat een aantal ideeën die wij over ons geschiedenisonderwijs hebben, slechts berusten op veronderstellingen en dat de praktijk soms stevig hiervan afwijkt. De resultaten in Nederland vertonen op dit punt overigens minder discrepantie dan de Europese.

Het geschiedenisonderwijs in Nederland lijkt nog voornamelijk gebaseerd te zijn op goed vertellende docenten en weinig gewaardeerde schoolboeken. Op dit punt wijkt het Nederlandse beeld nauwelijks af van het Europese. De regelmatig geuite veronderstelling dat geschiedenislessen van docenten die verhalen vertellen, saai gevonden worden, wordt door dit onderzoek weersproken.

De geschiedenis van de democratie weet de leerlingen in Nederland en in de rest van Europa weinig te boeien. Daar kennis van en inzicht in de democratie van betekenis geacht worden voor het toekomstig functioneren van democratische burgers, lijkt het van groot belang aandacht te besteden aan de wijze waarop hierover wordt onderwezen.

Over het algemeen zijn de resultaten tussen meisjes en jongens niet opvallend verschillend, al wijken sommige resultaten verassend af van gangbare veronderstellingen zoals het gegeven dat meisjes in Nederland meer belang-

stelling blijken hebben voor contemporaine geschiedenis dan jongens.

De Nederlandse leerlingen vertonen een tamelijk lauwe interesse in geschiedenis, maar wijken hierin niet zoveel af van de resultaten in andere West-Europese landen. De onderzoekers spreken in dit verband wel van een 'enthousiasme factor', die een rol lijkt te spelen in de resultaten van de Zuid-Europese landen. Deze factor lijkt ten aanzien van Noord/West Europa te ontbreken.

Het onderzoek bevat veel gegevens die nader door sociologen, en psychologen zouden moeten worden bekeken. Voor geschiedenisleraren en vakwetenschap biedt dit project een andere invalshoek om naar het Nederlandse onderwijssysteem te kijken. De uitslagen van het onderzoek kunnen fungeren als een spiegel. De een zal deze spiegel gebruiken om over zichzelf en zijn omgang met het geschiedenisonderwijs na te denken, de een ander zal het onderzoek willen gebruiken als startpunt voor nader onderzoek. Want één ding is duidelijk: de resultaten roepen vele vragen op die nader onderzoek verdienen.